

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BORARO (P3)

DIBATSELA 2021

TLHAHLO YA GO SWAYA

MEPUTSO: 100

Palomoka ya matlakala ke 9.

ELA HLOKO:

- Diriša rubriki ye ge o swaya ditaodišo (Lephelhe la 3, KAROLO YA A).
- Meputso ya 0–50 e arotšwe ka magato a mahlano a ditlhalošo.
- Mo go diteng, polelo le mongwalelo, le legato le lengwe le le lengwe la magato a ditlhalošo a mahlano le arotšwe ka dikarolwana tše pedi, e lego legato la godimo le la fase go lebeletšwe kabo ya meputso le ditlhalošo.
- Sebopego ga se sa arolwa ka legato la godimo le la fase.

KAROLO YA A: RUBRIKI YA GO SWAYA DITAODIŠO [MEPUTSO YE 50]

Dinyakwa		Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG LE PEAKANYO (Go araba dipotšišo) Tatelano ya dikgopolole go dirwa peakanyo Temogo ya morero, baamogedi ba tshedimošo le dikamano	Legato la godimo	28–30 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo go fetiša. - Dikgopolole tsha go laetša bohlale, tsha go hlohla mabjoko tseo di tšweletšago tsebo ye e tseneletšego. -Peakanyo le tlemagano ke tseo di ikgethilego mo go matseno, mmele le mafetšo.	22–24 -Potšišo e arabilwe gabotsebotse. -Dikgopolole di kgahliša kudu ebole di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolole ke tše dibotsebotse mo go matseno, mmele le mafetšo.	16–18 -Karabo e a kgotsofatša. -Dikgopolole di tlemagane ebole di a kgodiša. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolole ke tše dikaone mo go matseno, mmele le mafetšo.	10–12 -Tlemagano ya dikgopolole ga se ya maleba. -Dikgopolole ga di tšwelele gabotse ebole ga di bontšhe boithamelo. -Tatelano le tlemagano ya dikgopolole di tšwelela gannyanne.	4–6 -Molekwa o tšwele tseleng kudukudu. -Dikgopolole di hlakahlkane ebole ga di nepiše. -Dikgopolole ga di nepiše hlogo ebole di a ipoletša. -Ga go telanalo le tlemagano ya dikgopolole.
MEPUTSO YE 30	Legato la fase	25–27 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo. -Dikgopolole tsha go laetša bohlale, tsha go hlohla mabjoko tseo di tšweletšago tsebo ye e tseneletšego. -Bokgoni bja maemo a godimo bja go beakanya le go tlemaganya dikgopolole mo go matseno, mmele le mafetšo.	19–21 -Potšišo e arabilwe gabotse. -Dikgopolole di a kgahliša ebole di sepelelana le hlogo/sererwa. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolole ke tše dibotse mo go matseno, mmele le mafetšo.	13–15 -Potšišo e arabilwe ka mo go kgotsofatšago eupša ga se ya hlaka gabotse. -Tlemagano ya dikgopolole e a kgotsofatša ebole e a kgodiša. -Peakanyo le tlemagano ya dikgopolole di a kgotsofatša mo go matseno, mmele le mafetšo.	7–9 -Molekwa o tšwele tseleng. -Dikgopolole di hlakahlkane. -Ga go peakanyo goba tlemagano ya dikgopolole yeo e tšwelelago.	0–3 -Ga go bolelwe selo ka hlogo yeo e filwego. -O tšwele tseleng kudukudu. -Diteng ga di nepiše ebole di hlakahlkane.

POLELO, MONGWALELO LE PALOBOHLATSE		14–15	11–12	8–9	5–6	0–3
Segalo, retšistara, mongwalelo, tlotlontšu ya maleba ya morero le dikamano Kgetho ya mantšu Tirišo ya polelo le melawana, maswao, popopolelo le mopeleto	Legato la godimo	<ul style="list-style-type: none"> -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana kudukudu le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo ke ya boitshepo, ya go nona, ya maatlakgogedi. -Polelo e na le segalo sa go ba le maatlakgogedi ebole e nonne ka mebolelwana ya go kgahliša. -Go nyakile go se be le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo le mopeleto. -Polelo e beakantšwe ka bokgwari bja maemo a godimodimo. 	<ul style="list-style-type: none"> -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo e na le maatla, ya segalo sa maleba. -Diphošo tša popopolelo le mopeleto ga se tše kae. -Polelo e beakantšwe gabotsebotse. 	<ul style="list-style-type: none"> -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Tirišo ya maleba ya polelo e dira gore molaetša o kwagale. -Segalo ke sa maleba. -Mebolelwana e dirišitšwe go godiša boleng bja diteng. 	<ul style="list-style-type: none"> -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu di sepelelana gannyane le morero, baamogedi le dikamano. -Tirišo ya polelo ke ya motheo. -Segalo le mošito ga se tša maleba. -Tlotlontšu ke ye nnyane kudu. 	<ul style="list-style-type: none"> -Polelo ga e kwešišagale. -Segalo, retšistara, setaele le tlotlontšu ga di sepelelana le morero, baamogedi le dikamano.
MEPUTSO YE 15		13	10	7	4	
	Legato la fase	<ul style="list-style-type: none"> -Polelo ya maemo a godimodimo ya go ba le segalo se maatla. -Go nyakile go se be le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo goba mopeleto. -Polelo e beakantšwe ka bokgwari. 	<ul style="list-style-type: none"> -Polelo ke ya maemo a godimo ya go ba le maatlakgogedi. -Segalo ke sa maleba sa go ba le maatlakgogedi. -Diphošwana tše nnyane tša popopolelo le mopeleto. -Polelo e beakantšwe gabotse. 	<ul style="list-style-type: none"> -Tirišo ya polelo e a kgotsofatša eupša e na le diphošo. -Segalo se a kgotsofatša eupša mebolelwana ga se ya dirišwa o kaalo. 	<ul style="list-style-type: none"> -Polelo ga e kgotsofatše. -Ga go phapantšho ya mafoko. -Tlotlontšu ga se ye kaalo. 	<ul style="list-style-type: none"> -Tlotlontšu ke ye nnyane kudukudu moo e lego gore e dira gore ditaba di se kwešišagale.
SEBOPEGO		5	4	3	2	0–1
Dinyakwa/Dipharologantšho tša setšweletšwa Tšwetšopele ya ditemana le tlhamo ya mafoko		<ul style="list-style-type: none"> -Tšwetšopele ya sererwa ke ya maemo a godimodimo. -Tlhalošo ya dikgopolole ya maemo a godimodimo. -Tlhamo ya mafoko le ditemana ke ya go ikgetha, ya maemo a godimodimo. 	<ul style="list-style-type: none"> -Tatelano ye botse ya tšwetšopele ya dintlha. -Tlemagano ye botse ya dintlha le dikgopolole. -Mafoko le ditemana di beakantšwe ka makgethe. 	<ul style="list-style-type: none"> -Dintlha tša maleba di tšweleditšwe. -Mafoko le ditemana di hlamegile gabotse. -Taodišo e a kwagala. 	<ul style="list-style-type: none"> -Dintlha tša maleba ga se tše kae. -Mafoko le ditemana di na le diphošo. -Taodišo e a kwagala eupša e na le mafokodi. 	<ul style="list-style-type: none"> -Dintlha tša maleba ga di gona. -Mafoko le ditemana di fošagetše. -Taodišo ga e kwagale.
MEPUTSO YE 5						

KAROLO YA B: RUBRIKI YA GO SWAYA DITŠWELETŠWA TŠE TELELE TŠA TIRIŠANO [MEPUTSO YE 25]

Dinyakwa	Bokgoni bja go ikgetha	Bokgoni bja maemo	Bokgoni bja magareng	Bokgoni bja motheo	Ga go bokgoni
DITENG, PEAKANYO LE SEBOPEGO Go araba dipotšišo le dikgopolole Tatelano le peakanyo ya dikgopolole Morero, baamogedi, dinyakwa/dipharologantsho le dikamano	13–15 -Bokgoni bja go araba potšišo ke bja maemo a godimodimo go fetiša. - Dikgopolole ke tša go laetša bohlale, le go hlohlia mabjoko. -Tsebo ke ye e tseneletšego ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa thwi. -Tlemagano ya diteng le dikgopolole ke ya maemo a godimo. -Tlhalošo ya ditaba ke ya maemo a godimo ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba go sepelelana le setšweletšwa.	10–12 -Bokgoni bjo bobotsebotse bja go araba potšišo bjoo bo laetšago tsebo ye botse ya mohuta wa setšweletšwa. -Ditaba di nepiša setšweletšwa. -Molekwa ga se a tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolole ke ye botse. -Tlhalošo ya ditaba ke ye botse ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphosha tše dintšinyana.	7–9 -Bokgoni bja go kgotsofatša bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ye nnyane ya mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo eupša go na le go tšwa tseleng gannyane. -Tlemagano ya dikgopolole dikamano e a kgotsofatša. -Tlhalošo ya ditaba ke ye botse ebile e thekga sererwa. -Sebopego ke sa maleba eupša se na le diphosha tše dintšinyana.	4–6 -Bokgoni bja motheo bja go araba potšišo bja go laetša tsebo ye nnyane ya dinyakwa tša mohuta wa setšweletšwa. -Go na le nepišo ye nnyane ya setšweletšwa eupša go na le go tšwa tseleng. -Tlemagano ya diteng le dikgopolole ga se ye kaalo. -Tlhalošo ya ditaba ke ya motheo ebile e thekga sererwa gannyane. - Melao ya sebopego ga se ya šomišwa ka tshwanelo. -Go tlogetšwe dintlhha tše bohllokwa.	0–3 -Karabo ya gagwe ga e laetše tsebo le ye nnyane ya mohuta wa setšweletšwa. -Molaetša ga o tšwelele gabotse ka ge molekwa a tšwele tseleng kudukudu. -Ga go tlemagano ya diteng le dikgopolole. -Ditaba di tlhalošwa gannyane. -Sebopego sa setšweletšwa ga se sona.
MEPUTSO YE 15	9–10	7–8	5–6	3–4	0–2
POLELO, SETAELE LE PALOBOHLATSE Segalo, retšistara, setaele, morero, baamogedi le dikamano Tirišo ya polelo le melawana Kgetho ya mantšu Maswao le mopeleto	 -Segalo, retšistara, setaele le tlolontšu di sepelelana gabotsebotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo e nepagetše ebile e tlamegile gabotse. -Go nyakile go se be le ge e ka ba phošwana e tee ya popopolelo le mopeleto.	 -Segalo, retšistara, setaele le tlolontšu di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Polelo ga e na diphosha tše kaalo tša popopolelo ebile e tlamegile gabotse. -Tlolontšu ke ye ntši. - Diphosha ga se tše dintši.	 -Segalo, retšistara, setaele le tlolontšu di sepelelana le morero, baamogedi le dikamano. -Diphosha tša popopolelo ga se tše dintši. -Tlolontšu ke yeo e nepagetše ebile e tletše ka diphosha. -Diphosha tša popopolelo ga se tše dintši.	 -Segalo, retšistara, setaele le tlolontšu ga di sepelelana gabotse le morero, baamogedi le dikamano. -Popopolelo ga se yeo e nepagetše ebile e tletše ka diphosha. -Tlolontšu ga se ye ntši. -Molaetša o a tšwelele eupša o arošitšwe.	 -Segalo, retšistara, setaele le tlolontšu ga di sepelelana le morero, baamogedi le dikamano. -Sengwalo se tletše ka diphosha ebile se tlakahlakane. -Tlolontšu yeo e lego gona ga e sepelelana le morero le gannyane. -Molaetša ga o tšwelele le gannyane.
MEPUTSO YE 10					

ELA HLOKO:

- Dintlha tšeо di filwego ka tlase ga hlogo ye nngwe le ye nngwe ke tša go hlalha baswai fela.
- Kwešišo ya molekwa ya hlogo yeo a e kgethilego e elwe šedi le ge dintlha tša gagwe di fapania le tšeо di filwego.

KAROLO YA A: DITAODIŠO**POTŠIŠO YA 1**

Balekwa ba ngwale taodišo ya mantšu a 400 – 450 ka hlogo e tee ya tšeо di filwego. Ba ka ngwala ka mehuta ye e latelago ya ditaodišo: Taodišokanegelo, taodišotlhaloši, taodišokgadimo, taodišokahlahlo, taodišongangišano goba tswalano ya tšona.

1.1 Tšatšing leo, ke ile ka botšwa tsebe go kwa.

Go letetšwe gore molekwa a ngwale ka tiragalo yeo e diregilego ka letšatši leo. Ke eng seo a se boditšwego? O ithutile eng ka morago ga go botšwa seo?

[50]**1.2 Go keteka kgwedi ya Afrika**

Go letetšwe gore molekwa a laetše bohlokwa goba go se be bohlokwa ga kgwedi ya Afrika le gore e ketekwa neng. Ditiragalo le morero wa kgwedi yeo di ka laetšwa.

[50]**1.3 Boeti ke mothopo wa kgodišo ya ekonomi.**

Go letetšwe gore molekwa a tšweletše ka moo boeti bo lego bohlokwa ka gona kgodišong ya ekonomi.

[50]**1.4 2020, ruri wa bo fotoša bophelo!**

Go letetšwe gore molekwa a ngwale ka fao ditiragalo tša ngwaga wa 2020 di fotošitšego bophelo ka gona.

[50]**1.5 Thuto ya godimo ya go se lefelwe**

Go letetšwe gore molekwa a laetše ka mokgwa wo thuto ya go se lefelwe e ka tlišago diphetogo setšhabeng: Mohlala: Batho ba ka rutega ka bontši, bodiidi le bosenyi di ka fokotšega, maemo a ekonomi a ka kaonafala, bj.bj. Ka lehlakoreng le lengwe e ka hlola bobodu go baithuti bao ba sa lefego.

[50]**1.6 Dikgetho tša Masepala di ka tliša tharollo ya mathata a kabo ya ditirelo.**

Go letetšwe gore molekwa a tšee lehlakore la go dumela goba la go ganetša. Lehlakoreng la go dumela a laetše ka mo dikgetho di ka tlišago tharollo ka gona go aba ditirelo tša motheo bjalo ka meetse, mohlagase, dintlo, kelelatšhila bj.bj.

Lehlakoreng la go ganetša a laetše ka mo dikgetho di ka se tlišego diphetogo ka gona ka ge di hlwa di e ba gona eupša go sa be le diphetogo gobane go sa latelwe ditshepišo tše di dirwago nakong ya masolo a dikgetho.

[50]

- 1.7 Tlhathollo ya ditšweletšwa tša go bonwa e akaretša mehuta ya ditaodišo ka moka
 - Molekwa o ikgethela seswantšho gomme a ngwala taodišo ka mohuta woo a o nyalantšhago le seswantšho seo.
- 1.7.1 Go letetšwe gore molekwa a tšweletše sengwalwa sa gagwe ka tlhathollo ya seo se tšweletšwago seswantšhong ntle le go fetola kgopolokgolo. A hlaloše bohlokwa bja mmino le meaparo ya setšo go hlompha setšo le ditlwaelo. [50]
- 1.7.2 Go letetšwe gore molekwa a tšweletše sengwalwa sa gagwe ka tlhathollo ya seo se tšweletšwago seswantšhong ntle le go fetola kgopolokgolo. A hlaloše ka basadi mešomong ye e bego e tsebega e le ya banna fela. [50]

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 50

KAROLO YA B: DITŠWELETŠWA TŠA TIRIŠANO

POTŠIŠO YA 2

2.1 LENGWALO LA SEMMUŠO (LA BOIPELAETŠO)

Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:

Go letetšwe gore molekwa a laetše go se kgotsofalele boleng bja dieta tše a di rekilego. Diteng di akaretše boipelaetšo le gore o holofetše eng go tšwa go molaodi.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Sebopego le botelele e be tša maleba.
- Diatrese e be tše pedi, e lego ya mongwadi le moamogedi.
- Letšatšikgwedi le ngwalwe ka fase ga atrese ya moromedi.
- Hlogo yeo e lego mabapi le boipelaetšo e be ka fase ga diatrese.
- Madume/matseno a makopana a semmušo.
- Diteng e be tša maleba tša go laetša boipelaetšo.
- Retšistara le polelo e be tša semmušo.
- Segalo e be sa maleba.
- Tšhomisopolelo, tlottlontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
- Mafelelo/bofelo e be boitsebišo bja mongwadi ka bottlalo. Mohlala:
Ke nna/Wa lena.
Madumetša Rapholo/M Rapholo.

[25]

2.2 EMEILE

Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:

Go letetšwe gore molekwa a laetše kgopelo ya phapošeborutelo le ditlabakelo tše ba tlogo di šomiša nakong ya go ithuta.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Sebopego le botelele e be tša maleba.
- Atrese ya emeile ya moromelwa
- Hlogo yeo e laetšago lebaka la go romela emeile.
- Madume/matseno e be a makopana a semmušo.
- Diteng e be tša maleba tša go kgopela phapoše ya borutelo le ditlabakelo tša go ithuta.
- Retšistara le polelo e be tša semmušo.
- Segalo e be sa maleba.
- Tšhomisopolelo, tlolontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
- Mafelelo/bofelo e be boitsebišo bja mongwadi ka botlalo. Mohlala:
Ke nna/Wa lena
Marwala Mphahlele/M Mphahlele

Mohlala wa Emeile:

Go ya go: emeile ya moromelwa (Hlogo ya sekolo)

Hlogo: Lebaka la emeile.

Madume: Laetša tlhompho (bjalo ka Mohlomphegi)

Mmele: Diteng tša emeile

• Matseno • Hlaloša ditaba ka botlalo • Thumo/ Mafetšo

Lefoko la go tswalela:

[25]

2.3 TŠA BOPHELO BJA MOHU

Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:

Go letetšwe gore molekwa a bontše gore mohu e be e le kgoši. Go laetšwe maikarabelo a gagwe setšhabeng. Go ngwalwe ka motho wa boraro, ka lebaka le le fetilego.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Leina le sefane sa mohu
- Batswadi ba mohu
- Lefelo leo mohu a belegetšwego go lona.
- Letšatši la matswalo a mohu
- Dithuto tše mohu a di fihleletšego.

- Ditiro tše botse le tša go kgahliša tše o mohu a gopolwago ka tšona bogošing bja gagwe.
- Letšatši leo a hlokofetšego ka lona.
- Seo se hlotšego lehu la gagwe.
- Meloko ya kgauswi yeo mohu a e tlogetšego.
- Lefoko la taelo. Mohlala:
Mohu a ka laelwa ka sereto.
- Retšistara le polelo e be tša go hlompha.
- Tšhomisopolelo, tlottontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
- Molekwa a se ngwale ka motho wa pele.

[25]

2.4 POTŠIŠOTHERIŠANO

Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:

Go letetšwe gore molekwa a bontšhe dipotšišo le dikarabo gare ga mmotšiši le mmotšišwa. Tšona di akaretše mabaka a go kgopela thušo le go fahlala gore ke ka lebaka la eng thušo e swanetše go fiwa yena le maikemišetšo a gagwe.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Go šomišwe dithekniki tša potšišotherišano.
- Go be le mmotšiši le mmotšišwa.
- Go fiwe maina a diboledi ka lehlakoreng la ngele la letlakala.
- Go šomišwe mothaladi wo mofsa go laetša seboledi se sengwe le se sengwe se sefsa.
- Mmotšišwa a hlohlwe ka go botšišwa dipotšišo tša go lebana le thušo ya mašeleng yeo a e kgopetšego.
- Go šomišwe dithekniki tša potšišotherišano go ya ka magato a a latelago:
 - Matseno, e lego boitlhalošo, a tšweletše morero.
 - Kwešišano le kamogelano e be tša go hlola moywa go tshepana.
 - Mmotšiši a botšiše dipotšišo go thoma ka tša kakaretšo go ya go tša go ikgetha.
 - Dipotšišo e be tša maleba, go šomišwe polelo ya go hlamega, ya go laetša šedi le go hlohleletša.
- Mmotšišwa a arabe ka bokgwari go laetša tsebo.

[25]

2.5 PEGO

Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:

Go letetšwe gore molekwa a ngwale pego mabapi le tlhohleletšo ye barutwana ba e hweditšego go ba Kgoro ya Thuto.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Go be le hlogo/Sererwa.
- Go tšweletšwe boithekgo.
-

- Go laetšwe leina la moamogedi le mmegi. Mohlala: E ya go: E tšwa go: le atrese ge go hlokega.
- Letšatšikg wedi le laetšwe.
- Diteng di lebane thwii le tabakgolo. Mohlala: Go begela batswadi ka tlhohleletšo ye barutwana ba e hweditšwego.
- Go ngwalwe ka lebaka le le fetilego.
- Go šomišwe mahlaodi le mantšu ao a tsošago maikutlo go tšweletša dikgopololo.
- Retšistara le polelo e be tša semmušo.
- Tšhomisopolelo, tlottontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.
- Mmegi a laetše ditšhišinyo mabapi le tlhohleletšo ye barutwana ba e filwego.

[25]

2.6 ATHIKELE (TAODIŠWANA) YA KURANTA

Mohlala mabapi le diteng tša sererwa:

Go letetšwe gore molekwa bjalo ka moeletši wa kuranta a laetše ditlamorago tša go se latele melawana ya *Covid-19*.

Sebopego le diponagalo/dinyakwa

- Go be le hlogo/Sererwa.
- Leina la mmegi
- Dintlha di fiwe ka boripana le ka nepagalo ntle le go kgopamiša nnete.
- Go ngwalwe ditaba tše bohlokwa fela.
- Diteng di be mabapi le masetlapelo ao a ka welago batho ba go se apare diširankolemolomo.
- Taodišwana/athikele e kgaleme e be e eletše mmadi.
- Retšistara le polelo e be tša maleba.
- Tšhomisopolelo, tlottontšu le maswaodikga e be tše di nepagetšego.

[25]

PALOMOKA YA KAROLO YA B:	50
PALOMOKA YA TLHAHLOBO:	100